

บทที่ 5

บทสรุป

นะญิบ มะห์ฟูซถือเป็นตัวแทนของนักประพันธ์ชาวอียิปต์ผู้หนึ่งที่ต้องการนำเสนอผลกระทบของจักรวรรดินิยมที่มีต่อการเมืองและสังคมอียิปต์ เพื่อให้สังคมโลกได้รับรู้ถึงวิถีแห่งการต่อสู้และการเรียกร้องความเป็นธรรมของพลังประชาชนผู้เพียรหาอิสรภาพ มะห์ฟูซแสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีอาจทนอยู่ภายใต้การกดขี่ของมนุษย์ด้วยกันเองได้ สันติภาพและอิสรภาพเป็นความปรารถนาอันสูงสุดที่อยู่คู่กับสังคมมนุษย์ ประเทศหนึ่งประเทศใดหรือชาติหนึ่งชาติใดที่ได้ถูกสถาปนาขึ้นมาอย่างมีสถานะในสังคมโลกย่อมแสวงหาสังคมนี เมื่อใดก็ตามที่สถานะของประเทศถูกสั่นคลอนด้วยอำนาจใดอำนาจหนึ่งที่พยายามครอบครองและอยู่เหนืออธิปไตยของชาตินั้น ประชาชนผู้ซึ่งเป็นเจ้าของประเทศย่อมมีสิทธิ์ที่จะเรียกร้องความชอบธรรมกลับคืนมา ประเทศอียิปต์ได้ถูกครอบงำอธิปไตยโดยจักรวรรดินิยมอังกฤษในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เรื่อยมา

นวนิยายชุด *The Cairo Trilogy* แสดงให้เห็นถึงการต่อสู้ทางการเมืองของประชาชนชาวอียิปต์ที่ได้รับผลกระทบจากจักรวรรดินิยม อังกฤษได้แผ่ขยายอิทธิพลและแทรกแซงทางการเมืองโดยจัดตั้งรัฐบาลหุ่นขึ้นมาปกครองประเทศ ทำให้ประชาชนรู้สึกเหมือนถูกเหยียบย่ำศักดิ์ศรีอังกฤษได้เนรเทศผู้นำซึ่งเป็นขวัญและกำลังใจของประชาชนคนแล้วคนเล่าออกนอกประเทศด้วยข้อหากบฏแห่งชาติ ทั้งๆที่อียิปต์คือมาตุภูมิของบุคคลเหล่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นพวกเขายังอยู่ในฐานะตัวแทนที่ขอธรรมของประชาชน

มะห์ฟูซนำผู้อ่านไปสู่การเดินขบวนประท้วงเพื่อกดดันให้อังกฤษปล่อยตัวชาด ผู้แทนความหวังเดียวของประชาชนที่ต่อสู้เรียกร้องให้อังกฤษประกาศอิสรภาพ อังกฤษจับกุมและเนรเทศรัฐบุรุษผู้นี้ไปยังเกาะมอลต้า ณ เวลานั้นประชาชนมีอาจทนอยู่ใต้อำนาจเผด็จการของอังกฤษได้อีก จึงรวมตัวกันเดินขบวนประท้วงต่อต้านคำสั่งของอังกฤษ การเดินขบวนประท้วงมิได้จำกัดอยู่เพียงในเมืองหลวงอีกต่อไป กระแสต่อต้านอังกฤษเริ่มทวีความรุนแรงมากขึ้น ประชาชนจำนวนมากจากภูมิภาคต่างๆ ของประเทศเริ่มเดินทางเข้าสู่เมืองหลวงเพื่อรวมตัวกันแสดงจุดยืนของประชาชนและเรียกร้องอธิปไตยของประเทศชาติกลับคืนมา อังกฤษและคณะผู้แทนวันเหตุการณ์จะบานปลายจึงดำเนินการยุติการประท้วง มีการตัดเส้นทางเดินรถไฟ ตัดสายโทรเลขเพื่อไม่ให้ข่าวสารการประท้วงลุกลามไปถึงจังหวัดอื่นๆ ของประเทศอียิปต์ได้อีก มีการปราบปรามผู้เป็นแกน

นำ ลอบยิงนักศึกษา และประชาชนที่แสดงตนว่าเป็นฝ่ายต่อต้าน ทว่าอังกฤษไม่สามารถทัดทานคลื่นมหาชนได้จึงประกาศปล่อยตัวเขาไปในที่สุด

ผู้ประพันธ์ได้พรรณนาให้เห็นภาพการร่วมมือกันและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวของประชาชน โดยมีเป้าหมายในการปลดปล่อยประเทศอียิปต์ให้พ้นจากโซ่ตรวนแห่งพันธนาการของจักรวรรดินิยมไปสู่อิสรภาพและเสรีภาพที่ปวงชนชาวอียิปต์สามารถกำหนดได้ด้วยตนเอง มิใช่ถูกบงการให้ดำเนินไปภายใต้ความต้องการของมหาอำนาจผ่านทางสถาบันปกครองสูงสุดที่ฉ้อฉลขายชาติ และหลอกลวงประชาชน ซึ่งท้ายที่สุดประชาชนก็คือฐานแห่งปรีดิ์ที่จำต้องแบกรับภาระและความทุกข์ยากนานาประการโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เมื่อมีคณะบุคคลชั้นนำเช่นชาดูและคณะหาญกล้าที่จะทำในสิ่งที่ถูกต้องและตรงใจกับบรรดาประชาชนผู้รอคอยความหวังในอิสรภาพของมาตุภูมิ ประชาชนชาวอียิปต์ทุกหมู่เหล่าต่างก็ให้การสนับสนุนชาดูอย่างเป็นเอกฉันท์ในทุกสาขาอาชีพ การเดินขบวนต่อต้านเกิดขึ้นทุกหัวระแหงโดยปราศจากความเกรงกลัวต่ออำนาจอันน่าสะพรึงกลัวที่มาจากปลายกระบอกรปืน แม้มันจะนำมาซึ่งความบาดเจ็บ ทูพลภาพ และความตายก็ตาม ชาดูและคณะกลายเป็นวีรบุรุษผู้กล้าที่ครองหัวใจประชาชนชาวอียิปต์อย่างสมบูรณ์ในยุคนั้น มะห์ฟูซปรารถนาที่จะเห็นสันติภาพเกิดขึ้นในประเทศอียิปต์อย่างแท้จริง ผู้ประพันธ์ปฏิเสธการคร่ำครวญผู้อื่นอย่างไร้ความปรานี แม้อังกฤษจะมีอำนาจมากมายเพียงใด แต่ก็ไม่ควรที่จะทำร้ายผู้บริสุทธิ์เช่นนี้

ท่ามกลางวิกฤตการณ์ทางการเมือง ผู้ประพันธ์ยังสะท้อนให้เห็นวิถีชุมชนดั้งเดิมของชนชาติอียิปต์ การเล่าเรื่องของมะห์ฟูซใช้ตัวละครที่สืบเชื้อสายเดียวกัน จากรุ่นสู่รุ่นซึ่งนักวิจารณ์วรรณกรรมอาหรับต่างก็ให้การขนานนามเรื่อง *The Cairo Trilogy* ว่า "Egyptian's Saga narrative" นวนิยายที่ถ่ายทอดเรื่องราวครอบครัวขนาดยาว โดยนำเสนอตัวละครสามรุ่นอายุที่มาจากครอบครัวอับลดุลวะวาดและครอบครัวเฮคัต ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นอำนาจของบุรุษในสังคมปิตาธิปไตย ชัยยิด อะหมัด อับลดุลวะวาดบุรุษผู้เข้มงวดในการปกครองสมาชิกของครอบครัวแต่แฝงไว้ซึ่งความรักและความอาทรที่มีต่อครอบครัวอยู่ลึกๆ เขาวางกฎเกณฑ์ให้กับบุตรทุกคน ตลอดจนเข้มงวดกับภรรยาให้เชื่อฟังและปฏิบัติตาม ภาพที่ผู้อ่านได้เห็นคืออำนาจอันเด็ดขาดของตัวละครเกือบจะตลอดทั้งเรื่อง แต่มะห์ฟูซก็ยังเผยให้เห็นภาพของความรักที่บิดาพึงมีต่อบุตร และหน้าที่ของสามีที่พึงมีต่อภรรยา ตลอดจนถึงให้เห็นว่าถึงแม้ระบอบปิตาธิปไตยจะมีบทบาทในครอบครัวแต่สมาชิกทุกคนยอมรับในระบบนั้นเพราะเชื่อว่าการได้รับการดูแลจากหัวหน้าครอบครัวทำให้ตนเองรู้สึกปลอดภัยและมีความสุข เช่นเดียวกับอะมีนะฮ์ ภรรยาผู้สะท้อน

ให้เห็นว่าการเชื่อฟังสามียังคงเป็นสิ่งที่ทำให้เธอรู้สึกมั่นคง แม้ว่าบางครั้งพฤติกรรมของสามีจะทำให้เธอรู้สึกลำบากใจ แต่การทำหน้าที่ภรรยาที่ดึ้นนั้นเป็นสิ่งได้รับการปลุกฝังมาตั้งแต่อดีต ในขณะเดียวกันหน้าที่ของแม่ศรีเรือนยังเป็นอีกบทบาทหนึ่งของตัวละครหญิงผู้หนึ่งที่จะทำให้เธอได้รับการปลดปล่อยความทุกข์และความวิตกกังวลต่างๆ ให้บรรเทาเบาบางลงได้ อีกทั้งยังเป็นความภาคภูมิใจเพราะทำให้เธอเป็นที่ยอมรับจากสามีและลูกๆ ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าหน้าที่ของสตรีภายในบ้านเป็นหน้าที่ที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าหน้าที่ของบุรุษ

ผู้ประพันธ์วิพากษ์วิจารณ์สังคมอียิปต์ในกรณีของการยอมรับวัฒนธรรมตะวันตกขยียึดอะหมัดเป็นตัวละครที่สะท้อนให้เห็นถึงการซึมซับค่านิยมตะวันตกมาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตภายใต้จารีตดั้งเดิม เขายอมรับการท่องราตรี การดื่มของมึนเมา และการซื้อบริการทางเพศว่าเป็นสิ่งปกติธรรมดาที่เกิดขึ้นในสังคม สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้คนส่วนหนึ่งนำหลักการศาสนา มาตีความเพื่อความชอบธรรมของตนเอง ในขณะเดียวกันบุคคลเหล่านี้ก็ปฏิบัติตนเฉกเช่นผู้ศรัทธาที่วุ่นวายไป โดยไม่แยกแยะว่าการกระทำเบื้องต้นขัดกับหลักการศาสนาหรือไม่ ผู้ประพันธ์พยายามชี้ให้เห็นว่าการดำเนินชีวิตของชาวอียิปต์กำลังจะเปลี่ยนแปลงไปเมื่อจักรวรรดินิยมเข้ามา มีอิทธิพลเหนือวิถีดั้งเดิมที่ดั้งเดิม

ครอบครัวอับดุลญะวาดได้รับผลกระทบของการไหลบ่าเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตกที่มากพร้อมกับจักรวรรดินิยมอังกฤษ ผลกระทบเหล่านี้เกิดขึ้นโดยตรงกับคะมัลผู้ที่ได้รับการอบรมจากมารดาในเรื่องศาสนา เขามีชีวิตในกรอบของบิดามาตลอด จนกระทั่งได้คบหากับเพื่อนที่มาจากสังคมชั้นสูงเช่น ครอบครัวซัดดาด วิถีชีวิตของคะมัลก็เริ่มแปรเปลี่ยนไป หุซัยน์ ซัดดาดสอนให้คะมัลรู้จักการเข้าสังคมและการปฏิบัติตนเยี่ยงชนชั้นสูง คะมัลได้เรียนรู้ธรรมเนียมของชนชั้นสูงเยี่ยงชาวปารีสที่ฟุ้งเฟ้อ มีแต่การสังสรรค์ตลอดเวลา และบริโภคอาหารเลิศรส ถึงแม้จะเป็นสิ่งต้องห้ามตามหลักศาสนาก็ตาม ยิ่งไปกว่านั้นคะมัลตกหลุมรักอายะฮ์น้องสาวของหุซัยน์ เธอมีรูปแบบชีวิตเช่นเดียวกับพี่ชาย ด้วยเหตุนี้เองคะมัลจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับครอบครัวซัดดาด เพื่อเป็นที่ยอมรับของอายะฮ์ ขณะเดียวกันเขาก็รู้สึกสับสนและกระอักกระอ่วนใจที่จะต้องละเมิดข้อห้ามทางศาสนาที่ได้รับการสั่งสอนมาตั้งแต่วัยเยาว์ เขาเริ่มรู้จักการดื่มไวน์ เครื่องดื่มที่ผสมแอลกอฮอล์จากบุคคลทั้งสองนี้

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสังคมอียิปต์ในแง่บวกคือ การศึกษาและการประกอบอาชีพ ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าการศึกษากลายเป็นสิ่งที่สำคัญของคนรุ่นใหม่ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและ

โอกาสที่ดีในการประกอบอาชีพ อย่างไรก็ตามการศึกษาของประเทศอียิปต์ยังคงถูกตัวแปรทางเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนด สังคมอียิปต์เริ่มมีการพัฒนาไปสู่ความมีระเบียบแบบแผน คนรุ่นใหม่มีสิทธิ์ในการดำเนินชีวิตด้วยตนเองมากขึ้น ผู้หญิงชาวอียิปต์เริ่มต้นตัวทางการศึกษาและการประกอบอาชีพ สังคมเริ่มยอมรับบทบาทของผู้หญิงมากขึ้นกว่าในอดีต แต่ก็ยังมีคนรุ่นเก่าส่วนหนึ่งที่ยังไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าเป็นผลโดยตรงจากการเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตก เพราะคนส่วนใหญ่เชื่อว่าผู้หญิงควรจะทำหน้าที่แม่ศรีเรือนมากกว่าที่จะออกมาทำงานนอกบ้านเคียงบ่าเคียงไหล่บุรุษ

เมื่อคนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษามากขึ้น มุมมองและทัศนคติต่างๆที่มีต่อการเมืองและการปกครองก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย แนวคิดทางการเมืองในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้พัฒนาไปพร้อมๆกันกับสังคมอียิปต์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป ประชาชนยังคงให้ความสำคัญกับการต่อสู้ทางการเมือง การเดินหน้าเรียกร้องให้ประเทศมีการปกครองโดยไม่ขึ้นกับอังกฤษ คนรุ่นใหม่เริ่มมีจุดยืนที่ชัดเจนทางการเมืองมากขึ้น พวกเขาปฏิเสธการนองเลือดอย่างเช่นที่เคยเกิดขึ้นในอดีต เขาเชื่อนั่นเป็นวิถีการต่อสู้เรียกร้องอิสรภาพที่ล้มเหลว พวกเขาเน้นย้ำว่าอิสรภาพเป็นสิ่งที่ประชาชนทุกคนปรารถนา กระบวนการชาตินิยมควรเปลี่ยนแปลงรูปแบบโดยหลีกเลี่ยงการใช้ชีวิตประชาชนผู้บริสุทธิ์สังเวทให้กับระบอบการเมือง ซึ่งท้ายที่สุดก็จะมีกลุ่มคนเพียงหยิบมือเดียวที่ได้ประโยชน์ในอำนาจการปกครอง ประเทศอียิปต์ได้ผ่านวันเวลาเหล่านั้นมาแล้วในอดีต คนรุ่นใหม่หวังว่าประวัติศาสตร์อันโหดร้ายจะไม่ซ้ำรอยอีกต่อไป

กระแสความนิยมของพรรคพวกเริ่มเสื่อมถอยลง เพราะใช้แนวคิดชาตินิยมเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเอง จนก่อให้เกิดความรุนแรงและส่งผลเสียกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มะห์ฟูซได้สะท้อนให้เห็นว่าการเมืองการปกครองของอียิปต์เริ่มพัฒนาไปสู่ความเป็นสากลมากขึ้น การเรียกร้องอิสรภาพตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งสันติมากขึ้น ประชาชนตระหนักถึงบทบาททางการเมืองของตนเอง โดยไม่ยอมตกอยู่ภายใต้การชี้นำของกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดอย่างไม่มีเหตุผลอีกต่อไป กระบวนการทางการเมืองมีทางเลือกมากขึ้น มีพรรคการเมืองทางเลือกใหม่เกิดขึ้นอีกหลายพรรคซึ่งล้วนแต่มีนโยบายต่อต้านจักรวรรดินิยมอังกฤษในแนวทางที่แตกต่างกันออกไป มีการใช้รูปแบบการต่อต้านแบบใหม่มาใช้ เช่นแนวคิดสังคมนิยม แนวคิดฟาสซิสต์ ลัทธิคอมมิวนิสต์ และกลุ่มมุสลิมอนุรักษนิยม แนวคิดรูปแบบใหม่นี้บ้างถูกมองว่าเป็นภัยของสังคมสร้างความแตกแยก สมควรที่จะยุติบทบาทเหล่านี้ลง รัฐบาลจึงมีการกวาดล้างกลุ่มคนที่สนับสนุนแนวคิดดังกล่าวนี้ เป็นเหตุให้คนรุ่นหนุ่มที่ ยังคงเชื่อในระบบดังกล่าวจัดตั้งพรรคการเมืองที่ชื่อว่า

Young Egypt หรือ Misr al-Fatat ซึ่งนำโดยนายพลญะมัล อับดุลนาซีร และท้ายที่สุดประเทศอียิปต์ก็ได้รับอิสรภาพอย่างสมบูรณ์ และสถาปนาระบบสาธารณรัฐประชาธิปไตยอียิปต์ขึ้นมา โดยได้รับการยอมรับจากสังคมโลกอย่างเป็นทางการ

ประเทศอียิปต์เริ่มเปิดประเทศไปสู่ความเป็นสังคมทุนนิยมอย่างเด่นชัดในยุคนโยบายเศรษฐกิจอินฟีตาลี ประธานาธิบดีอันวารุ ชาดัดดำเนินนโยบายดังกล่าวเพื่อพัฒนาประเทศตามแนวทางของชาติมหาอำนาจตะวันตก ซึ่งมีผลทำให้ประเทศชาติเผชิญกับวิกฤตทางด้านเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ที่ยากแค้น ประชาชนประสบกับภาวะยากจน หนี้สินล้นพ้นตัว

มะห์ฟูซตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรง วิกฤตจริยธรรมทางด้านสังคมและการเมืองได้ก่อตัวขึ้นทีละน้อย เนื่องจากนโยบายเศรษฐกิจอินฟีตาลีได้นำกระแสบริโภคนิยมมาสู่สังคมอียิปต์อย่างรวดเร็ว เป็นเหตุให้การยึดมั่นในวิถีดั้งเดิมของประชาชนเริ่มเสื่อมถอยลง คนรุ่นใหม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของวัตถุนิยมมากขึ้น อัลวานและรันดะฮ์คือตัวละครที่สร้างขึ้นเพื่อเตือนสติคนรุ่นใหม่ ณ เวลานั้นมิให้ตกอยู่ภายใต้ค่านิยมที่ฟุ้งเฟ้อ ไร้แก่นสาร และไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนส่วนใหญ่ของประเทศที่สามารถดำรงสถานะอยู่ได้อย่างเป็นสุข มีชีวิตที่สมถะเช่นมุห์ตะซิมี่ ซาอิด แม้เขาจะเป็นชายชราอยู่ในวัยไม้ใกล้ฝั่ง แต่เขาก็มีความสุขในการดำเนินชีวิต คนรุ่นเดียวกับเขาก็มีวิถีชีวิตที่มีความสุขบนพื้นฐานแห่งความพอเพียงเช่นกัน มุห์ตะซิมี่เป็นตัวละครที่มีเหตุผลในการตัดสินใจ ตัวละครผู้นี้ได้ชี้แนะแนวทางสายกลางให้แก่สังคมที่กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตได้อย่างแยบยล จึงอยู่ที่ว่าผู้อ่านจะตีความคำสอนของชายชราผู้นี้เช่นไร

นวนิยายของมะห์ฟูซชี้ให้เห็นสังขรณ์ประการหนึ่งที่มีอาจปฏิเสธได้ ความไม่จริงเที่ยงแท้ยกตัวอย่างเช่นการใช้อำนาจของผู้ปกครอง ผู้ประพันธ์เน้นย้ำเสมอว่าอำนาจที่ชอบธรรมจะดำรงอยู่ได้ แต่หากมีการใช้อำนาจเพื่อกดขี่ผู้ที่อ่อนแอและด้อยกว่า อำนาจย่อมถูกต่อต้านและเสื่อมสลาย หรือเปลี่ยนแปลงไปจนกว่าจะเกิดความชอบธรรม เช่นเดียวกับจักรวรรดินิยมที่เสื่อมความนิยมและไม่เหลือพื้นที่ให้ดำรงอยู่ในโลกนี้ เพราะพวกเขาใช้อำนาจกดขี่แทรกแซง และครอบครองอริปไตยของผู้อื่น ทำลายระบอบคุณงามความดีและค่านิยมดั้งเดิมของสังคมนั้นๆ จักรวรรดินิยมจึงสูญสลายภายในเวลาอันรวดเร็ว

ประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือวัฏจักรของชีวิตมนุษย์ ศาสนาทุกศาสนาได้สอนมนุษยชาติว่าทุกชีวิตย่อมมีเกิด แก่ เจ็บ ตาย ชีวิตมนุษย์ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด ผู้ที่ครองสติและใช้ปัญญา และเหตุผลในการแก้ปัญหา ก็จะครองตนอยู่ได้แม้จะประสบกับวิกฤตการณ์การ ถ้าหากจิตใจเกิดความปรารถนาที่มีสิ้นสุด ก็ย่อมนำพาความเลื่อมมาสู่ตนเอง บุคคลกลุ่มนี้มักไขว่คว้าลาภยศที่ฉาบฉวย ในที่สุดต้องพบกับความตายและไม่เหลืออะไรติดตัวไปด้วย สัจธรรมเหล่านี้ได้สะท้อนในงานเขียนของมะห์ฟูซแทบทุกบรรทัดเพื่อกระตุ้นเตือนให้สังคมตระหนักถึงการไม่ยึดมั่นถือมั่นในลาภยศสรรเสริญจนทำให้จิตใจเกิดกิเลส จนก่อให้เกิดปัญหาสังคมและวิกฤตจริยธรรมในทุกระดับของสถาบันสังคม ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการเมือง หรือสถาบันครอบครัวที่เป็นหน่วยย่อยที่สุดและสำคัญที่สุดในการก่อร่างสังคมขึ้นมา ทุกคนต้องช่วยกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมีสติรอบคอบ ไม่ยอมให้ความโลภเข้ามาครอบงำ มะห์ฟูซจึงหวังว่าสังคมของตนเองจะก้าวผ่านปัญหาได้ด้วยดี เมื่อทุกคนตระหนักถึงหลักแห่งความพอเพียง

นวนิยายของมะห์ฟูซทั้ง 4 เรื่อง ได้แก่ *Palace Walk*, *Palace Desire*, *Sugar Street* และนวนิยายขนาดสั้นเรื่อง *The Day the Leader Was Killed* แสดงให้เห็นถึงผลกระทบของจักรวรรดินิยมที่มีต่อการเมืองและสังคมอียิปต์ผ่านกาลเวลาและสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จักรวรรดินิยมเปลี่ยนรูปแบบใหม่ นั้นหมายถึงสังคมต้องตั้งรับปรากฏการณ์นี้อย่างระแวดระวัง ฟังแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธี มะห์ฟูซได้ประพันธ์นวนิยายทุกเรื่องของเขาอย่างตั้งใจ ดังที่ได้ตั้งปณิธานในการเป็นนักประพันธ์ว่าจะต้องมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบสังคมของตนเอง มะห์ฟูซต้องการเห็นพลังสามัคคีเกิดขึ้นกับชนร่วมแผ่นดินในขับเคลื่อนพลังแห่งสันติภาพเพื่อต่อสู้เรียกร้องอิสรภาพและเสรีภาพในการปกครองตนเองอย่างแท้จริง สังคมอียิปต์จึงดำรงเอกลักษณ์ของชาติที่มีอารยธรรมและความรุ่งเรืองมาช้านาน เพื่อให้เป็นที่ประจักษ์แก่ชนรุ่นหลังในการสานต่ออุดมการณ์ที่มีค่าขงนี้สืบต่อไป